

Kapitola č. 2 Didaktická teorie učení (didaktická andragogika)



ČAS KE STUDIU: 50 minut

- ✓ Čas potřebný k prostudování základního učiva: 30 minut
- ✓ Čas na vypracování úkolů: 1,5 hodiny
- ✓ Čas na vypracování úvah k zamyšlení: 25 minut



PO PROSTUDOVÁNÍ TEXTU DOKÁŽETE A BUDETE ZNÁT:

- ✓ základní orientaci v didaktice andragogiky
- ✓ seznámíte se s metodami a strategiemi učení
- ✓ principy didaktiky andragogiky



KLÍČOVÁ SLOVA UČIVA:

Andragogická didaktika, výukové metody, pyramida učení dospělého, didaktická kostka, učební postupy, atmosféra učení, hierarchie učení

Kapitola přináší vhled do didaktiky andragogiky, zabývá se způsoby učení, otevírá možnosti a strategie učení dospělého. Všímá si didaktických metod, fyziologickému vlivu dospělého na učení, předkládá principy učení. Student získá celý rámec didaktiky.

Úvodní teze

Didaktická teorie učení dospělých přináší řadu specifických metod a strategií, které mohou zefektivnit vzdělávání dospělých.



Didaktická teorie učení dospělých

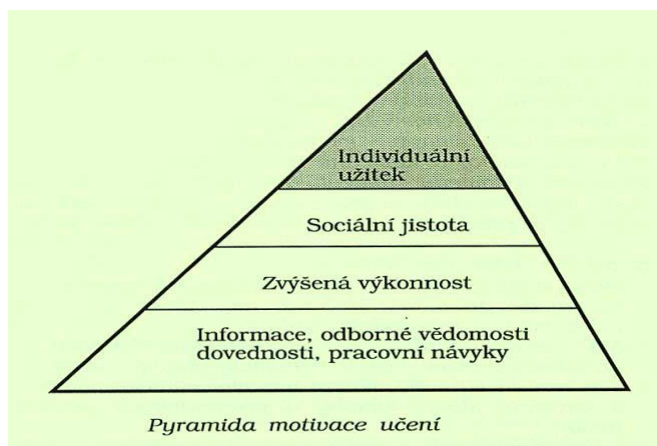
„boj o motivaci účastníků“

Žádná motivace není tak úspěšná jako úspěch Zvládnou to ----Stačím na tu záležitost?

(Pochybnosti o sobě patří ke vzdělávání dospělých, dospělí se často domnívají, že nejdůležitější je nadání, daleko důležitější je vytrvat, učit se správnou metodou)

Ve vzdělávání dospělých sázíme na kladnou motivaci učení dospělého
(lektor povzbuzuje a motivuje, vylučuje strach a pozůstatky dřívějšího zatrpknutí)

Schopnost učít se

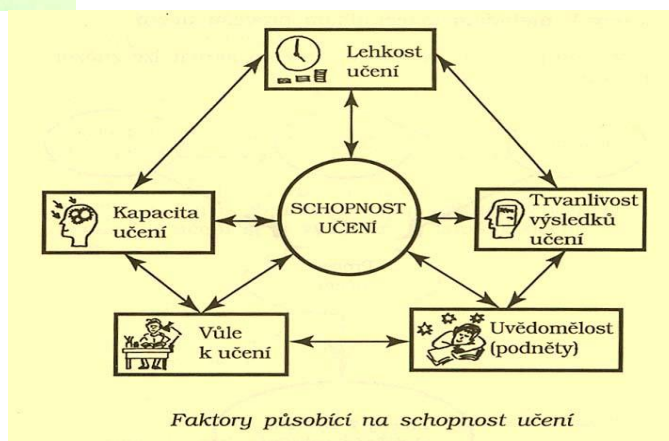


Pyramida motivace učení

- ✓ **informace, odborné vědomosti, dovednosti, pracovní návyky**
- ✓ **zvýšená výkonnost**
- ✓ **sociální jistota**
- ✓ **individuální užitek**

Na schopnost učít se působí tyto faktory

- ✓ **vůle k učení (intenzita a ochota)**
- ✓ **uvědomělost (síla podnětů)**
- ✓ **kapacita intelektu (přijetí a zpracování informací)**

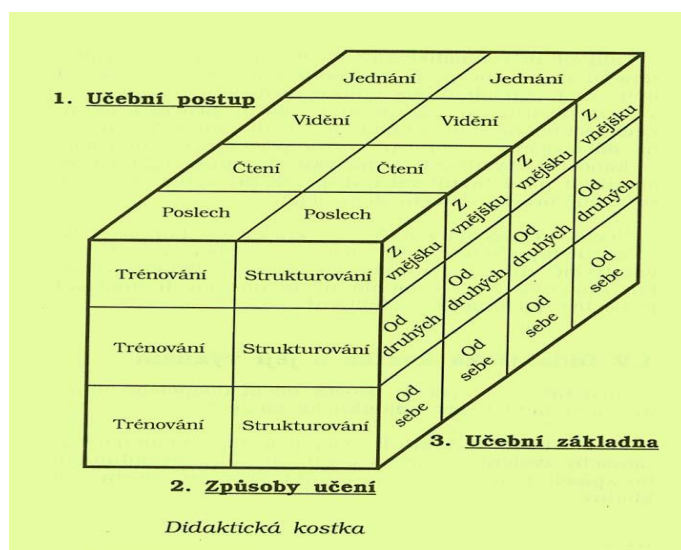


- ✓ lehkost nebo obtížnost učení (rychlost s jakou se učební látka osvojí)
- ✓ trvanlivost učení

Na rozvíjení schopnosti učit se má vliv kapacita mozku, výkonnost paměti, postoje, emoce, vlastnosti osobnosti i prvky sociální – hledání místa ve společnosti, kariéra, atd. *Pro zlepšování procesu učení mají velký význam různé posilovací kurzy.* Učení vycházející z motivace, emocí a schopností člověka sleduje hlavní cíle vzdělávání dospělých – formovat trvalé změny v myšlení, chování a jednání člověka – učení musí být racionální a efektivní

Didaktická kostka

Výbornou pomůckou v didaktice andragogiky je tzv. didaktická kostka, jejímž autorem je známý andragog Jaroslav Mužík.



Učební postup

*Učební látku si udělat názornou
Používat různé postupy.*

Poslechem:

- ❖ opakovat si důležité poznatky, jak byly vysvětleny
- ❖ zapisovat / kreslit si při výkladu
- ❖ názorně si připravovat vysvětlovanou látku

Čtením:

- ❖ důležité pasáže číst nahlas
- ❖ rozčlenit si text (vyznačit klíčová slova)
- ❖ důležité věci si vypsát
- ❖ sestavit schéma
- ❖ názorně si látku představovat/hledat příklady

Viděním

- ❖ zobrazení si opatřit nápisy

- ❖ stanovit průběh procesu – sled dějů
- ❖ samostatně označovat, namalovat
- ❖ představit si vzhled/pohyb

Jednáním

- ❖ rozpoznávat jednotlivé celky/procvičovat
- ❖ jednotlivé celky pojmenovávat
- ❖ rozpoznávat schéma průběhu děje a logicky je promýšlet
- ❖ sledovat vhodné modely
- ❖ představovat si v myšlenkách jednání/procvičovat



Popřemýšlejte o vlastní vzdělávací strategii, který způsob je pro Vás efektivní a jak Vás didaktická kostka inspirovala ke změně ve vlastním učení.

Uschované vědění

Pro dospělého platí:

**Slyším a zapomenu, vidím a vzpomenu si,
jednám a osvojím si**

Uschované vědění

Čtením – 10%

Slyšením – 20%

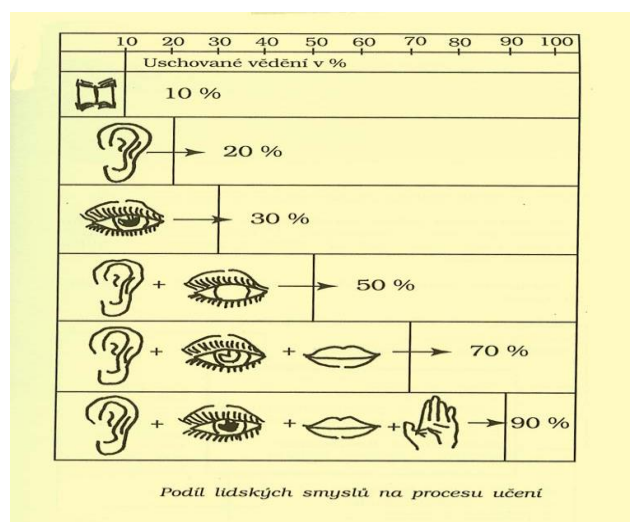
Viděním – 30%

Slyšení + vidění – 50%

Slyšení + vidění + mluvení – 70%

Slyšení + vidění + mluvení + jednání – 90%

Učení dospělého je naprosto individuální proces – opírá se o předchozí zkušenosti, pozorování, přemýšlení, řazení informací do předchozího poznání



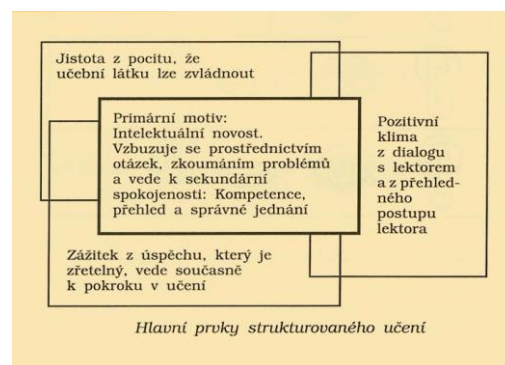
Způsoby učení

Trénováním (není mezi dospělými populární)

Učební látku si rozdělit na určité dávky, dále si pak automatizovat učení (vyloučit přepracováním učení), opakovat si ve správných intervalech, neučit se podobné věci za sebou a často zařazovat krátké přestávky.

Strukturováním (intelektuální práce – pochopení souvislostí)

Trénovat vytváření smysluplných bloků, vyhledávat nadřazené pojmy/pravidla, neočekávat ihned zřetelný učební pokrok, spojovat látku s vlastními zkušenostmi, formulovat pravidla/kriticky je přehodnocovat (strukturování přímo navazuje na motivační faktory)



Učební základna

Ujasnit si vlastní motivy učení
Vytvořit si uvolněnou učební atmosféru
Učit se na základě úspěchu

Vliv nejen lektora, ale i ostatních účastníků

Z vnějšku

- ✚ časté kontroly úspěšnosti učení
- ✚ plánovat ocenění a odměny
- ✚ zahrnout krátkodobě termínované dílčí cíle
- ✚ vyloučit konkurující motivy

Od druhých kolegů

- ✚ pracovat jako učební skupiny
- ✚ najít si vhodného partnera v učení
- ✚ správně dávkovat soutěživost

Z vlastního nitra

- ✚ vždy a znovu si sám klást otázky
- ✚ vytvářet přitažlivé učební prostředí
- ✚ pěstovat smysluplné učební návyky
- ✚ pečovat o klidnou, uvolněnou atmosféru

Přístup dospělých k učení

Hašteřivec

Klad'as (přítakávač)

Vševěd (brouk Pytlík)

Mluvka (žvanil)

Plašmuška (bojácny člověk – bojí se druhých i sám sebe)

Notorický odmítač (odmítá vše z „principu“)

Nudista (nudí se)

Velké zvíře (nadřazenost)

Šťoural (zpochybňovač)

Skupinová práce

Řídící člen skupiny (řídí rozhovory a koordinuje, často prostřednictvím konfliktů, stresů či sporů)

Aktivista (iniciuje, motivuje, oživuje tvůrčí duch, nové pohledy)

Asistent (zřizuje jádro učební skupiny, prosazuje se demokratický i autoritativní typ)

Integrátor (vyptává se na mínění a osobní stanoviska členů skupiny, formuluje společné názory či řešení, hledá souvislosti, odstraňuje napětí ve skupině)

Kritik(napětí pozitivní nebo blokáce skupiny)

Největší nebezpečí skupinové učební práce je pasivnost některých učících, didaktické formy sledují jediný cíl – zapojit každého účastníka.



Představte si konkrétní příklad, kdy se při práci se skupinou dospělých snažíte propojit všechny zúčastněné. Tento příklad si písemně zpracujte (stačí do většího odstavce a zařadíte do svého portfolia jako možný příklad praxe.



Hierarchie učení dospělého

Cvičení a vědění – strukturace a porozumění – řešit problémy praxe – kreativita

Produkty učení – informace, vědomosti, dovednosti, návyky

Postup:

1. Vštípení a upevnění informací, vědomostí a dovedností-

- Co je kde? Kde je co? Kdo a jak se jmenuje?
- Učební proces – asociační učení
- Výsledek učení – informace, vědomosti...
- Postup učení – opakování a automatizování šetří čas a energii

2. Porozumění souvislostem a operacím

- Jak to funguje? O co jde?...
- Učební proces – pochopení vztahů
- Výsledek – přehled, smysl, vzory...
- Postup učení – formulace svými slovy

3. Hledání aplikovaných řešení problémů

- Konkrétní úkoly v řešení, přenos zkušeností z jiných zemí, atd.
- Učební proces- myšlenka pro řešení, strategie hledání, varianty
- Analýza situace v klidných podmínkách, kvalifikované otázky

4. Tvůrčí výkony

- Individuální vyjádření, hledání řešení...
- Výsledky učení – nové, originální jednání
- Postup učení – zapojení intuice, představivosti, vizualizace atd.

Významná – optimální koncentrace na učení



Promyslete si na základě konkrétního příkladu, jak lze dospět k tvůrčímu výkonu. Dobrým příkladem může být postup při tvorbě a realizaci projektu. Snažte se zapamatovat si jednotlivé kroky hierarchie učení dospělého a aplikujte do vlastního učení.



Systém člověk a systém vědění

Zprostředkovat, integrovat tyto dva systémy je úkolem pro lektora. Systém člověk – pro člověka jsou primární potřeby a orientace na praktické jednání, vědění je často náhodné a individuální, nestrukturované, blízké zážitkům a pocitům. Systém vědění – teorie, systém, uspořádání pojmů, operací, pravidel, relativně uzavřené a jistěné.

Ve vzdělávání dospělých je důležité!

Učební plán – témata, rozvržení, rozpis zkoušek a ověřování

Učební osnova

Kvalita výuky

Didaktický proces ve vzdělávání dospělých

- ❖ prezentace učební látky
- ❖ reakce účastníků
- ❖ aplikace výsledků učení – přenesení do praxe účastníků

Cíle vyučování

- formulace učebních cílů (příklad andragogika, sociální práce, multikulturní výchova)

Učební atmosféra pro vzdělávání dospělých je typický strach z chyb

Jak překonávat:

- **přijímejte strach jako přirozený projev v dané situaci**
 - **dovolte sobě a jiným dělat chyby – chyby jsou dovoleny, lze se z nich učit (ne je však přehlížet)**
- (dát účastníkům čas, pochválit – ne často, povzbudit i k „hloupým otázkám“)

Na počátku:

- buďte osobní, diskutujte o tématu, iniciujte práci ve skupinách a ve dvojicích, průhlednost vyučování)
- přestávky



Fyziologické vlivy na učení dospělého

Zrak – 85% učení se uskutečňuje prostřednictvím zraku, pokles ostrosti vjemu mezi 45 a 55 lety (různé techniky, správné osvětlení, přestávky,...) Sluch – souvisí se zrakem, v pozdějším věku obtížnější rozlišování souhlásek. Senzomotorická činnost závislá na fyziologickém stavu jedince. Ztráta rychlosti klesá po padesátce – pozvolna. Zpomalenější výkon vede k preciznosti. Individuální tempo učení, dostatek času,...Podmínkou dobrého průběhu vnímání, paměti, myšlení je jistá úroveň vědomí a pozornosti. Dospělý člověk vnímá přesněji a objektivněji než mladý student – životní zkušenosti, probíhající činnosti a zaměřenost jednotlivce. Řeč – tempo řeči se zvolňuje, hlas se stává vyšším. Zvyšuje se počet slov, které se člověk umí vybavit. Dospělý je schopen zařadit stále větší počet informací do širších logických celků a zobecnit je.

Paměť

Vizuální typ – vyžaduje řád, klid, přesné instrukce, informace prostřednictvím grafů, tabulek (*klidně sedí, pozoruje, častěji mrká, dýchá horní polovinou těla, mluví vyšším hlasem*)

Auditivní – více učiva ze zvukových signálů, při samostudiu si nahlas opakuje a předřikává (*má problémy v klasickém učebním prostředí, naklání hlavu na bok – preferenční ucho, neposlouchá mluvčího, obtížně udržuje tělo v klidu*)

Kinestetický – učí se jednáním, konáním, učivo si sám zaznamenává (*nepotřebují klid na učení, výrazná gestikulace, nepravidelné pohyby, hlubší hlas*)

S věkem se paměť mění, transformuje se na schopnost logického uspořádání učiva, roste schopnost zapamatování abstraktních pojmů a obrazů. Rozvíjí se profesní paměť

Věk (v současné době tzv. desetiletý posun)

Dospělý člověk se nemůže něco naučit, protože má *nedostatek schopností osvojit si určitou věc, slabou motivaci nebo špatný návyk*. Mladší dospělý má velmi dobré předpoklady k pokračujícímu učení. Vzdělání jako prostředek k cíli (20-30let) *Učení a pracovní postavení. Konkrétní úkol v zaměstnání (30-45let)* Přicházejí tělesné potíže, ubývá energie x kompenzace bohatými i životními zkušenostmi, svědomitostí a postoji. Individuálně organizované kurzy (45-60let) *Pokračování ve studijních návycích (60 a více let)*

- Člověk dříve opouští dětství
- Déle dospívá – až do 30 let
- Dospělými se cítí až po čtyřicítce
- Déle se potýkají s adolescenty

- **Střední věk daleko za padesátkou**
- **Období po padesátce – nový přechod do životních období, o kterých se našim předkům ani nezdálo**



Didaktický proces

Ve vzdělávání dospělých důležitý učební plán – témata, rozvržení, rozpis zkoušek a ověřování, dále pak *učební osnova a kvalita výuky*. Rovněž didaktický proces ve vzdělávání dospělých zahrnuje prezentaci učební látky, reakci účastníků a aplikaci výsledků. Velmi významné je přenesení do praxe účastníků

Cíle vyučování

- formulace učebních cílů (příklad andragogika, sociální práce, multikulturní výchova)

Didaktické formy vzdělávání

Změny ve všech sférách života společnosti si vyžádali i změny ve výukových metodách. Vzhledem k nárůstem vzdělávacích iniciativ obstojí jen takové způsoby výuky, kdy si účastníci prokazatelně a efektivně osvojí potřebné vědomosti.

Typy výuky

Přímá výuka

- příprava, realizace a vyhodnocení
- Kombinovaná výuka
 - vstupní seminář
 - *individuálně řízené studium*
 - *výcvikové semináře*

Vstupní seminář zahrnuje

- ✓ posílení motivace
- ✓ povzbuzení důvěry ke studijním testům
- ✓ diagnostika schopností ke studiu a možnosti zatížení
- ✓ dát návod, jak racionálně studovat texty
- ✓ připravit se na výcvikové semináře a zkoušky
- ✓ správně zařadit studium do plánu práce i do osobního života

Individuálně řízené studium

✚ velkou důležitost mají speciálně připravené studijní texty

Průběh

Prostudovat text, studium po kapitolách, aktivní rozbor, řešení kontrolních úloh, výběr alternativ, kontrola podle výsledků, shrnutí, zaslání úkolu lektorovi

Výcvikové semináře

Zahrnují hodnocení práce v individuálně řízeném studiu, rekapitulace, prohloubení, praktická aplikace a závěrečný seminář

Korespondenční studium

Účastník je odloučen od lektora zeměpisnou vzdáleností, jedná se o dvoucestnou komunikaci. Účastník se učí sám pomocí textů a korespondence s lektorem. Tento typ vznikl v roce 1856 v Německu

Zamyslete se

Jaké jsou výhody a nevýhody tohoto studia. Proveďte si swot analýzu a zjistěte, v jakých oborech se využívá tento druh studia. Je ještě dnes aktuální?

Korespondenční studium zahrnuje zpracování studijních sešitů, kde jsou pokyny a rady ke studiu, je specifikován obsah a cíl učiva, kontrolní úkoly, klíč ke kontrolním úkolům, zkušební úlohy, vzorová řešení a jednotná úprava studijních textů *Studijní péče o účastníka se dělí mezi* interní lektory, garanty a korektory. Hlavní činnosti lektora zahrnují opravy, odpovědi, rady, hodnocení, motivační dopisy, vzory, návrhy na zkvalitnění studijních textů

Terénní vzdělávací kurzy

- semináře
- konference
- studijní skupiny
- korespondenční kurzy
- rozhlasové programy
- studijní zájezdy

Didaktické metody dělíme na *teoretické* (klasická přednáška, přednáška ex katedra, přednáška s diskusí, cvičení, seminář), dále pak na teoreticko-praktické (diskusní, problémové, programovaná výuka, diagnostické a klasifikační metody, projektové metody). Další dělení na praktické (instruktáž, coaching – mentoring, counseling, asistování, rotace práce, stáž, exkurze, létající tým

Shrnutí – přehled důležitých metod

- ❖ přednáška
- ❖ dialogické metody
- ❖ projektová metoda
- ❖ manažerské hry
- ❖ hraní rolí



Učební atmosféra; pro vzdělávání dospělých je typický strach z chyb

Jak překonávat:

- přijímejte strach
- dovolte sobě a jiným dělat chyby

(dát účastníkům čas, pochválit – povzbudit i k hloupým otázkám)

Na počátku **buďte osobní, diskutujte o tématu, iniciujte práci ve skupinách a ve dvojicích, dbejte na průhlednost vyučování, zařazujte přestávky**

Principy v didaktice

- vědeckosti
- orientace na praxi
- orientace na volný čas
- orientace na praxi
- aktuálnosti
- didaktické redukce (výběr nejdůležitějších informací)
- motivace a participace
- individuální přístup
- členění výukového procesu
- zpětné vazby a transferu (do reality)



Napište krátkou úvahu, kde zpracujete jednotlivé principy a uvedete na konkrétní praxi, jak lze s těmito principy pracovat v didaktice andragogiky. V čem se tyto principy odlišují od principů v pedagogice, při vzdělávání dětí a dospívajících.



V této kapitole jsme se zabývali didaktikou vzdělávání dospělých, osvětlili jsme si didaktické postupy, metody, hierarchii učení, učební strategie.



Mužik, J. Andragogická didaktika. Praha: Codex Bohemia, 1998.

Mužik, J. Profesní vzdělávání dospělých. Praha: ASPI, 2000.

Průcha, J., Veteška, J. Andragogický slovník. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.

Plamínek, Jiří. Vzdělávání dospělých. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3235-0.



1. V čem se liší didaktika andragogiky od didaktiky pedagogiky?
2. Charakterizujte pyramidu učení.
3. Osvětlete didaktickou kostku.
4. V čem se liší učení strukturované od trénování?
5. Objasněte hierarchii učení dospělého.
6. Vyjmenujte metody učení dospělých?
7. Jaké jsou principy učení dospělého?